

ע"ס ק"ט
יה"ט

בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר התורה הזאת לאמר. — ראיתי בספר אגרת הטיול להגאון הצדיק ר' בצלאל אחיו של מהר"ל מפרג ז"ל, הואיל איתיות אליהו. רמז למה שאמרו על מלת תיקו בנוטריקון השבי יתרו קושיות [איבעיות. וזהו הואיל משה, רמז לעתיד כשיבא אליהו לבאר את התורה הזאת, ולתרוץ כל הקושיות והאיבעיות שנשארו בתיקו עד עתה, כן יהי רצון במהרה בימינו, אמן.]

אלה הדברים אשר דבר משה וגו' וחצרות ודי זהב. — וברש"י, וחצרות מחלוקתו של קרח, ודי זהב הוכיחו על מעשה העגל. וקשה, דלפי זה היה צריך לכתוב קודם ודי זהב שהרי מעשה העגל קדם למעשה קרח. ואף למאן דאמר אין מוקדם ומאוחר בתורה, הני מילי בשני ענינים, אבל בענין אחד ובפרט בפסוק אחד לכולי עלמא יש מוקדם ומאוחר. וא"כ למה הזכיר קודם וחצרות לפני ודי זהב. וראיתי על זה בספר אחד עפ"י מה דאיתא שמשרעה המליץ על ישראל במעשה העגל וטען לפני השי"ת אנכי ולא יהיה לך לי אמרת ולא לישראל, ואין ישראל ראויין לעונש על חטא זה. וזו היתה המלצה טובה ויאמר ה' סלחתי כדברך. אבל מה שתקן משה רבינו בדברי הסגוריא שלו, קלקל קרח בקטרונו, שקרח טען כל העדה כלם קדושים ובתוכם ה', שהרי כולם היו במעמד הר סיני ושמעו את עשרת הדברות. ומחמת טענה זו הרי מעשה העגל שוב נחשב לחטא, נמצא שע"י מחלוקת קרח ועדתו נתעורר מחדש מעשה העגל שקודם היה מחול להם. ועכשיו שבא משה להוכיח את ישראל על חטאים שחטאו שפיר הזכיר קודם את מחלוקת קרח שעל ידו גם מעשה העגל חזר להיות נחשב לחטא ישראל.

pe (2)

אלה הדברים וגו' [א א]. פרש"י שזכר משה ברמז החטאים מפני כבודו של ישראל. והוא תמוה טובא דהא הזכיר סמוך לזה חטא המרגלים באורך, וכן בפ' עקב חטא העגל באורך, ולמה בתחלה נקט ברמז וחס על כבודם. ונראה דודאי בשביל לידע גדול החטא ועונשין שהיו ע"ז וגם מה שנתכפרו מוכרח להאריך, אבל זהו רק מה שעשה דור הקודם, אבל לדור הזה שהם לא חטאו בחטאים אלו הרי אין לו מה להוכיחם ע"ז, ומ"מ אמר בכאן ברמז, שגם את הדור החדש הוכיח על החטאים שעשו דור הקודם, והוא משום שכל אדם צריך לידע שאם רואה שאחד חטא לא יאמר שאצלו א"א שיחטא, משום שהוא יודע שהוא דבר אסור ומאמין בה' ובתורתו, אלא צריך לירא שגם הוא עלול לחטא בזה אף אם הוא חטא מכוער, אם עדיין לא עקר ממנו כחות הרעות שמתאוות אף לדברים המכוערים ביותר, ואין לו לסמוך על שכלו שלא יניחהו לחטוא, אלא צריך להיבנות בלימוד תורה ומוסר עד שיתחלפו מדותיו ומתשבתתו וידע להזהר מן החטא בסייגים וכדומה. ולכן כ"ז שלא עמלו ע"ז לעקור המדות שגורמים לחטא הוכיחם משה כמו אם היו עושין החטא בעצמם, ותוכחה זו שהם עלולים לחטא הוכיחם ברמז מפני כבודו כיון שעדיין לא חטאו בפועל עכ"פ. וכעין זה בארתי [להלן כה יז ד"ה זכור] מצות דזכירת מעשה עמלק שהוא כדי שידע מה שעלול אדם לחטא כדי שידע איך להשמר מזה.

pe (3)

pe (4)
כ"י (35)

זכור את אשר עשה לך עמלק [כה יז]. מצות זכירת מעשה עמלק שחייבין גם בזה"ו, אף שאסור לנו לקיים מצות המחיה כשאנחנו בגלות אף אם היה ידוע מי הם, נראה לפענ"ד שהוא לזכור שאפשר לאדם בשר ודם להעשות רשע כ"כ ולכפור אף בעת שרואה בחוש, כמו במדבר, שדימו ח"ל [נתחומא תצא ט] לקפץ לאמבטי רותחת, שלכן יחוש אדם ע"ע ולהזהר גם מעבירות חמורות ומובנות לכל, כי כמו שאדם הוא נתקלקל כל כך יש לחוש לכל אדם שאפשר לו ח"ו להתקלקל, ולא יאמין בעצמו לא רק על מנהג טוב, כי אם יש לו לעבוד על עצמו גם על עבירות כגול ורציחה וניאוף וכדומה. וכמו שאחר כל התפלות והוידוים ביה"כ מתפללים בנעילה למען נחול מעושק ידינו, שידע כל אדם שלא יחשוב שהוא בטוח מעבירות כאלו שלא יחטא ורק צריך לעבוד על עצמו במנהגים טובים, אלא גם על גול צריך להתבונן שלא יכשל ח"ו, כיון דגם הוא בשר ודם כמו עמלק וכל הרשעים, וקאי הלא תאמין בעצמך על כל דברי התורה.

(1)

הקב"ה דאג לסלק את ה'טראומות' מבני ישראל

6
16
ק"ק

"ככל אשר עשה אתכם במצרים לעיניכם" (א' ל')

1 באחת משיחותיי עם פסיכולוג בכיר בבית הספר לרפואה הוכחתי לו את מידת רחמנותו של הקב"ה על עמו ישראל וכיצד דאג בעת צאתם ממצרים לסלק מהם את כל הטרואומות שנישארו בהם לאחר שנים כה קשות של עבודת פרך.

זכורני, בעת מלחמת המפרץ, ראיתי יהודי אחד שכאשר שמע את האזעקות פרץ בצעקות 'הגרמנים באים, הגרמנים באים'. העומדים מן הצד הביטו עליו כעל אחד שניטרפה דעתו, אבל הסיבה לכך היתה פשוטה מאוד.

יהודי זה חווה את כל מוראות השואה על גבו. הטרואומות נותרו בו כצללק פתוחה, וכששמע את האזעקות התעוררו בו כל החששות והפחדים של אז, עד שהיה בטוח שהגרמנים ניכנסו לעיר.

11 והנה, ה'אור החיים' הקדוש בפרשת בשלח מוכיח שבעת שעם ישראל יצא ממצרים דאג הקב"ה לסלק מהם את כל הטרואומות שהיו להם. דבר זה מוכח ממה שהקב"ה הביא לכך שכל יהודי ויהודי הכיר את המצרי שהשתעבד בו, ולפני שטבע בים, אמר לו מדוע עשית לי כדבר הזה, וציווה על כלבו לאכול את היד שהשתעבדה בו וכו'.

12 וגם לאחר מכן מובא שהים פלט את כל המצרים המתים כדי שעם ישראל יראה שלא נישאר מהם אחד.

וכל זה היה כדי לסלק מעם ישראל את הטרואומות משנות העבודה במצרים, כי הדברים האלה - כאשר המושעבד מכה את מכהו ונוקם בו - מוציאים ממנו את כל הזכרונות הלא טובים, וכידוע בתורת הפסיכולוגיה.

13 ה'גב"א דינר, דומ"ץ לונדון, הוסיף על כך ואמר שייתכן שזו הסיבה שאומרים בשירת הים את הפסוק 'זה קלי ואנווהו', ודרשו חז"ל "התנאה לפניו במצוות". דהרי לכאורה יש לשאול, כיצד ניכנס כאן, בשירת הים, נניין ההידור במצוות?

ותירץ, שעם ישראל משיב כאן אהבה להקב"ה. מה הקב"ה הצילו בהידור,

14 ולא הותיר בו זכר לטראומה, אף אנחנו נשתדל לקיים את מצוותיו באהבה ובהידור ולא נחסר מהן פרט כלשהו.

אברהם
של

1 וירא וגו' מה על שפת הים. קשה למה כוונתו להודיענו שראונו מה פשיעה שלא יהיו חיים אחר הענישה. ורז"ל אמרו (מכילתא) כי ראו צמיתתן, והודיענו צדק כי שם גמרו מיתתם, והטעם כדי שזכרו בהם ישראל צדוקים תמים וקם יראו בשראלי והכנסם צדקה. ולפ"ז תביח כוונת הכתוב שז"ל וירא ישראל את מצרים שכיתה יולאה נשמתו על שפת הים, והיבית מת נקשרת עם אומרו על שפת הים וגו' עם תיבת וילא (שם):

1 דוחפים את הזקנים דוחפין את הראשים עכ"ל. ביאור הדבר, דאין הכוונה שטען משה להם כי יש כאן תביעה בכבוד התורה ובהלכות דרך ארץ, כי מה השייכות בין זה ובין חטא המרגלים. אלא שכאן היתה התביעה שלא באו לדבר אתו בענין המרגלים כאנשים המאמינים בהכטחת השי"ת "אל תירא ואל תחת" ורצונם רק לעשות ההשתדלות הנצרכת לזה, אלא מכיון שבאו אליו בערכוביא ובבהלה א"כ זה מוכיח שאין הם בוטחים בהשי"ת כלל ובאמת הם מפחדים ויראים לגורלם, וכאן הוא שהראה להם משה ששורש חטאם במרגלים היה חוסר האמונה והבטחון בה'.

2 ונבין לפי"ז מה שכתוב להלן [פכ"ג]:
16 ויטיב בעיני הדבר ואקח מכם וגו', דלכאורה איך אפשר לומר שהיה הדבר טוב בעיניו אחר שראה שהם באים אליו בערכוביא ובבהלה וכוונתם אינה לשם שמים. אמנם ביאור הדבר הוא כמש"כ הרמב"ן בפרשת א-בחווקתי [כ"ז פ"א] ששיעור ההשתדלות שבו מחויב האדם תלוי בגודל בטחונו, וככל שתגדל בטחונו כך צריך למעט בהשתדלות, ולכן אנו שאיננו עומדים במדרגת בטחון מוחלטת עלינו לדרוש ברופאים, אבל התכלית השלימה היא שלא לדרוש ברופאים כלל אלא לבטוח אך ורק בישועת ה', ועיי"ש ובדברינו לעיל שם שביארנו דבריו. ולפ"ז א"ש, דמכיון דראה משה שבאו אליו בערכוביא והבין מזה גודל חסרון בטחונו

3 בה' א"כ ידע שמעכשו שוב לא ינצחו באופן נסי ויצטרכו להלחם בשביל ארץ ישראל כמו צבא רגיל שצריך להלחם, ולכן כדור שמעכשו יצטרכו לשלוח מרגלים כדי לרגל את הארץ ולראות איפה ומתי עליהם לזלהלחם, ולכן אז בודאי היה הדבר טוב בעיניו, ודו"ק.

5
MIC
ד' ק"ק

2

1 "ויואמר ה' אלי אל תירא אתו, כי בידך נתתי אתו ואת כל עמו" (דברי ג, ב).
 דברי חיזוק אלה שאומר ה', למשה רבנו המתכוון למלחמה בעוג מלך
 הבשן, מעוררים קושי: האמנם זקוק רבן של ישראל להבטחה ולהרגעה של
 הבורא, כדי שלא יפחד מיריבו החזק? נכון אמנם, שכוחו של עוג היה עצום
 באופן מיוחד. הגמרא מספרת (ברכי נד:): שכדי להכותו, היה משה רבנו -
 שגובהו עשר אמות - צריך ליטול מקל באורך עשר אמות, ולקפוץ לגובה של
 עשר אמות, ורק כך הצליח להכות את עוג ב... קרסולו. עוד מסופר שם,
 שעוג עקר הר ששטחו ג' פרסאות ועמד לזורקו על מתנה ישראל, ורק יד-ה'
 הצילה את העם ברגע האחרון. אך כלום יתכן, שנאמן בית-ה' חושש מכוח
 שריריו של אחד ממלכי כנען?! - ואכן חז"ל הבינו אחרת:

11 לא יתכן, שמשה יפחד מכוחו הגשמי של עוג. עשר אמות, ואפילו עשר
 פרסאות, לא ירתיעו את נביא-ה'. אם ה' יכול היה לחיל פרעה, על חרטומו
 ומכשפיו - ודאי שיוכל גם למלך הבשן. בכלל: לפחד מגבורתם הגשמית של
 מלכי הארץ, זה היה הרי חטא המרגלים! איך אפשר לתלות בְּמִשְׁחָה חולשה
 שכזו?! הרי הוא שעודד את העם להאמין, שה' יכה את כל מלכי הארץ. ועוד
 16 הקשו חז"ל (נדה סא:): מדוע משה זקוק לחיזוק רק מפני עוג? הלא מספר
 פסוקים קודם לכן (דברי ב, לא), אמר ה' למשה לכבוש את סיחון, אחיו של
 עוג, שהיה גיבור כמותו - ושם לא מצינו דברי חיזוק למשה!

- לכן הבינו חז"ל, שמשה חשש מכוחו הרוחני של עוג; מצויותיו
 הרוחניות. ואיזו זכות רוחנית היתה לעוג? - מוסרים חז"ל, שכאשר נשבה
 אלוט, היה זה עוג שהודיע את הדבר לאברהם, שרדף אחר ארבעת המלכים
 ונצח אותם; מידע זה שמסר עוג, הביא איפוא קידוש שם-שמים בעולם,
 וכמו-כן גרם הנאה לצדיק כאברהם, בכך שסייע לו להציל את לוט בן אחיו.
 (ה"זהרה" כתב ג, קפד.) שעוג היה מאנשי בית אברהם שנימולו, ומשה חשש ממצווה זו
 שבגופו. וזהו שאמר לו ה': אל תירא אותו - אל תירא מאות-הברית שבו! ועיי' מהרש"א
 לברכי (נד:), כיצד "קפיצת" משה ל"קרסולו" של עוג, וכו' - רומזת למאבק הרוחני
 שהתנהל ביניהם.
 מכל מקום: משה חושש כעת, שזכות אותה מצווה תעמוד לעוג.

קשה להאמין.

31 ונימוק זה תמוה ביותר: הרי חז"ל מוסרים, שכאשר בא עוג לבשר לאברהם
 על שביית לוט, לא די שלא התכוון למצווה, אלא הטיפח הגמור מכך: עוג
 התכוון שאברהם יהרג במלחמה נגד ארבעת המלכים החזקים, ואז יוכל
 הוא, עוג, לקחת את שרה אִמְנוּ לְאִשָּׁה! (בר"ר מב, ח). ואפילו תאמר, שבכל
 זאת מגיע לו שכר על הטובה שנגרמה בְּעֵטוֹ - אבל הרי כבר קיבל על כך
 שכר עצום: ראשית, חי כארבע מאות ושבעים שנה, מאז ימי אברהם ועד
 36 פרשתנו (שם); בנוסף למאות השנים שחי מאז ימי המבול - נידה סא:). ושנית, גם זכה
 להיות מלך הבשן בשל אותו מעשה (פרדרי"א, טז). וכל זאת, עבור מעשה שנבע
 בעצם ממחשבת רשע, ושרק בעק יפין גרם טובה בעולם!

41 הני אומר: למרות שעוג קיבל שכר על אותו מעשה קל, מזה מאות בשנים -
 קשה עדיין חושש! משה ירא עדיין, שזכות אותה מצווה קלושה לא תמה,
 ובגללה לא יוכל לנצחו... ממש לא מובן: וכי למשה אין זכויות?! הרי הוא
 נותן התורה; הוא מוציאם של ישראל מטומאת מצרים; מלא מצוות לאין
 שיעור; עבד נאמן המדבר עם ה' "פה אל פה" (במד' יב, ח) - הלא זכויותיו הן
 עצומות ביחס לזכות הפעוטה של עוג! - מדוע אם כן משה חושש? וגם אם
 תאמר, שמשה אינו בוטח בזכויותיו משום ענוותנותו הגדולה - אבל הרי

46 מצטרפת זכותם של שישים ריבוא צדיקי ישראל! שכן עומדים אנו בְּשַׁנַּת
 הארבעים לצאתם ממצרים, בה מתו כבר כל החוטאים בחטא המרגלים,
 ולכל ישראל מונה שש מאות אלף צדיקים הראויים להיכנס ארצה (ולוא
 חטאו חלקם מאוחר יותר, בְּשִׁיטִים). כמו-כן יש בהם צדיקים פְּהוּשֵׁעִים, קְלָב,
 אלעזר בן אהרן, וצדיקים נוספים - האם כל אלה אינם גוברים על מצווה
 51 קלושה של עוג, שכבר קיבל עבורה שכר מאות בשנים!!

1 | עד תם כל הדור. לכאורה קשה.
 הלא במיתת מרים שנפטרה בחדש הא'
 נא': "ויבאו בני כל העדה" ודרשו חז"ל,
 העדה השלמה שכבר מתו מתי מדבר ואלו
 פרשו לחיים (רש"י חקת כ', א'). וכן
 2 | במיתת אהרן, שנפטר בא' לחדש החמשי,
 נא': "ויבאו בני כל העדה" ופירש"י כלם
 שלמים ועומדים להכנס לא"י... שכבר כלו
 מתי מדבר (שם פ', כ"ב, ועיי' שם פ', א',
 למה באה דרשה זו גם במרים וגם
 3 | באהרן). ולמה נא' כאן, שרק בשעה
 שעברו את נחל זרד (שז"ה היה הרבה זמן
 אחרי הר ההר ומכש"כ אחרי קדש) תמו
 מתי מדבר? וי"ל ע"פ דברי התוס' ד"ה
 יום (ב"ב קכ"א). שבשנה האחרונה ביטל
 4 | ה' מהם הגזירה ונשארו ט"ו אלף
 ופרוטרוטו בחיים, אלא שב"י לא ידעו מזה
 עד ט"ב. שיצאו כולם חיים מקבריהם.
 ונדמה להם שטעו בחשבון עד דאיתמלי
 סיהרא בט"ו דאב ועשו אותו יו"ט. נמצא
 5 | רשבאמת בטלה הגזירה כל אותה שנה
 ורמזה תורה במיתת מרים בקדש ואהרן
 בהר ההר, ש"כל העדה" שלמים ועומדים
 להכנס לא"י. אבל מכיון שב"י היו כל
 אותה שנה עצובין עד ט"ו באב, ואין
 6 | השכינה שורה מתוך עצבות. לפיכך לא
 חזר "הדיבור" למשה וה' מדבר עמו
 בלשון "ויואמר" (מדרגה נמוכה בנבואה).
 וכן בעברם על נחל זרד (שכנראה הי'
 זה אחר ט"ו באב) ונדע להם, שכבר בטלה
 7 | הגזירה (גם מזה שהנשארים "ראו" את
 הארץ בנחל זרד והגזירה היתה "אם יראה
 איש", הבינו שבטלה הגזירה) ושחזו ע"ה
 אז נא': "וידבר ה' אלי" (פ' י"ז).

(9)
 ס' נכח 35

והתשובה היא: **אכן כן!** זוהי המציאות! עלינו להתחיל ולהבין **מהי מצווה**; לשנות מושגי-יסוד שלנו, בכל הקשור לשכר ועונש. להבין, שכאשר אמרו "הני זהיר במצווה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות" (אבות ב, א) - אזי באמת אין אתה יודע! ויתכן, שאפילו משה אינו יודע! ואגלי להיפך: **מפני שהוא יודע**; מפני ש"בכל ביתי נאמן הוא" (במד' יב, ז), הרי שדווקא הוא יודע בדיוק, עד היכן מגיע החשבון עבור כל חלקיק מצווה. ולולא הבטחה מפורשת מאת ה', היה לו מקום לחשוש מזכותו של אותו רשע. עד כדי כך מגיע כוחה של מצווה, ואפילו מצווה כה גרועה.

1
6
10
10

גודל השכר על כיבוד-אב פגום

11 הפסוק אומר "בזכריה" (ב, יב): "כי כה אמר ה' צבאות, **אחר כבוד** שלחתי אל הגוים השללים אתכם; כי הנגע בכס, נגע **בְּבִבְת עֵינוּ**". ה' מבטיח ביד נְבִיאָו, שיִפְרַע מִן הַמְשַׁעֲבָדִים בִּישְׂרָאֵל - אבל רק "אחר כבוד"; אחר שתכלה זכותו של עֵשָׂו, על כיבוד-האב שכיבד את יצחק אביו (רש"י שם). **כי כל** השלטון שיש לעֵשָׂו בעולם הזה - נובע מכוח אותו כיבוד-אב! (זהר א, קמו:).
16 ושוב עולה השאלה: הרי לא היה זה כיבוד-אב מעולה ביותר. וכי איזה כיבוד-אב הוא, כשעֵשָׂו מֵיִחַל: "**יִקְרְבוּ יָמֵי אָבִי**" (ברא' כז, מא)!! - בן **מִצְפָּה** לשבת 'שבעה' על אביו!?! שלא לדבר על מדרש חז"ל, שעֵשָׂו הסית את ישמעאל להרוג את יצחק (!) (מדה"ג ברא' כח, ט). ועוד גילה תרגום יונתן (שם כז, לא): כאשר הלך עֵשָׂו לצוד צִיד לאביו כדי שיברכו, עיכבו ה' מלמצוא ציד טהור, ועֵשָׂו הרג כלבה ועשאה מטעמים לאביו! (ריח היתבשילי עלה באפו של יצחק כריח הגיהנום, ולכן חרד "חרדה גדולה עד מאד" (שם, לג). ודע, שכל המאמרים המשבחים את כיבוד-האב של עֵשָׂו, כוונתם רק לצד **היציגני** - שהיה לובש בגדים מיוחדים ומְחַנְחָן בקולו - אך בלבו, כלשונם: "שבעים תועבות" - בר"ר סה, יא) - ואף-על-פי-כן: למרות שהכיבוד היה מן השפה ולחוץ, כיוון שכלפי חוץ היה זה כיבוד, הרי שמכוחו יש לבני עֵשָׂו אלפיים שנות שליטה עלינו! למרות, שהפשעים שביצעו במשך השנים הללו גדולים פי כמה וכמה מחטאינו, ולמרות ששיעבודם בנו קשה לה' כמי ש"נגע בְּבִבְת-עֵינוּ", כביכול - למרות הכל, ממשיך עֵשָׂו לשלוט ולפשוע, רק בגין אותו כיבוד אב שלמראית-עין!
24 אָמַנְס - סוף החשבון לבוא. את "דם עבדיו קום" הקדוש-ברוך-הוא, כבר "**מראש** פְּרַעוֹת אוֹיֵב" (דבר' לב, מג-ב); מן הפרצה **הראשונה** שפרע האוייב בישראל עוד מראשית הימים (רש"י, שם); על כל סטירה שנתנו ליהודי, הם ישלמו בְּמִדּוּקָדֵק - אבל עדיין מצליח אותו כיבוד-אב קלוש, לדחות את הדין כְּאַלְפִיִּים שנה! מכוחו, הרגו עד כה אין-ספור יהודים, ופגעו, כביכול, בקדוש-ברוך-הוא - ולא נענשו על כך כפי שצריך.
31 אפילו הַבְּחִיר שבאבות, יעקב אבינו, המלווה בשבטי י-ה - גם הוא חושש בעת ששב מלבן ועמד לפגוש את עֵשָׂו, שתרי"ג המצוות שקיים בשלמות (חוץ מליבוד הורים (ואולי גם ישיבת ארץ-ישראל) שלא קיים זמנית בשהותו בחוץ-לארץ) - שזמא כל אלה יכולות להיות מוכרעות, על-ידי אותו כיבוד-אב הפכפך של עֵשָׂו, ולכן: "**ויירא** יעקב מאד נִיָּצַר לוֹ" (ברא' לב, ח; תרג"י שם, ולפס' יב).

לרשע משלמים ב"מטבע" העולם הזה

41 אלא שהדברים אינם מתיישבים על הלב: קשה להסכים שרשעים כה גדולים, יקבלו כל כך הרבה, עבור כל כך מעט שעשו. חייבים לומר הסבר שלתיישב על הלב; שיסביר, מדוע באמת מגיע להם שכר כה עצום?
46 - דומה, שהתשובה היסודית היא: "שִׁכְר מִצְוֹה בְּהֵאֵי עֲלֵמָא - לִיָּכָא" (בְּזֵה העולם - אין; קידי לט:). **זוהי התשובה לכל התמיהות. גם אם נאסוף את כל ההנאות והאושר של כל הנבראים, מתחילת בריאת העולם ועד סופו - אין אושר אין-סופי זה יכול להוות שכר, אפילו עבור מצווה אחת ויחידה! ועל כך אמרו חז"ל, ש"יפה שעה אחת של קורת רוח..."** - כלומר, הנאה קלה ביותר - "...בעולם הבא, מכל חיי העולם הזה" (אבות ד, יז). כי "בהאי עלמא ליכא"; אין! פשוט אין ביכולתו של העולם הגשמי לשלם.
49 צריך להתרגל למחשבה, שכל מה שמקובל אצלנו כשכר, כטובת הנאה,

4

הברכות שנברך בקבלת פני משיח צדקנו

הרב שמואל הומינר
ירושלים

בעזה"י יום א' בשבת פ' וירא, תשל"ד.

לכבוד וכו' רב שלוי וברכה.

השי"ת יזכנו מהרה לקבל פני משיח ונברך אי"ה
ארבע ברכות: א. ברוך... חכם הרזים,
שבודאי יהיה שם ששים רבוא ישראל וכהנה וכהנה עד
אין מספר. ב. ברוך... שחלק מחכמתו ליראיו. ג.
ברוך... שחלק מכבודו ליראיו. ד. ברוך... שהחיינו.

ויש להסתפק אם ברכה ב. ג. אולי אפשר לכלול ביחד
שחלק מחכמתו ומכבודו ליראיו, או אולי הוי
משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות.

והנה אם אחד רוצה לאכול מיני מזונות ופרי העץ אי
אפשר לכלול בורא מיני מזונות ופרי העץ. וכן
בברכות השחר אין כוללים שלא עשני גוי עבד ואשה
אלא מברכים על כל דבר במיוחד, ומזה ראייה מוכרחת
שאסור לנו לכלול ברכה אחת עם חברתה.

ויש להבין כי בברכה אחרונה מעין שלש אם אכל
מזונות ופירות הארץ ושתה יין הרי אנו כוללים
ואומרים על המחיה ועל הכלכלה על הגפן ועל פרי
הגפן על העץ ועל פרי העץ, ויש לחלק.

תשובה

ב"ה. מוצש"ק ט"ז מרחשון תשל"ד.

יצו ה' ברכה למע"כ ידידי הדגול הרב
הגה"צ מוה"ר שמואל הומינר (שליט"א) זצ"ל.

קבלתי בערב שב"ק מכתבו ולענ"ד הדברים פשוטים,
כללא הוא שאין חותמין בשתים פרט לאותם
הדברים אשר החכמים ראו אותם כחדא וכמו"ש
בברכות מ"ט ע"א, וכן מבואר בירושלמי לענין תרומות
ומעשרות דאע"ג שמברכין על כל אחת בפני עצמה
מ"מ ביחד כוללן ומברך ברכה אחת, וחושבני שהוא
מפני שעיקר הברכה הוא בגלל התיקון כמו שמברכים
על שחיטה ועירובי חצרות ותבשילין, וכיון שהתיקון
הוא ע"י כולם לכן כוללן (אע"ג שתרומת מעשר היא
רק לתיקון המעשר ולא לתיקון כל השיריים).

(11) ע"ס

כשיא האושר - כל אלה אינם אמצעי-תשלום קבילים, כשמדובר בתשכום
עבור עשייה רוחנית. תשלום עבור מצווה מצוי במישור אחר לחלוטין,
ומקומו אפשרי אך ורק במישור אחר: בעולם הבא. אמנם אם-כך קשה:
והיכן ישלמו לרשעים, שבכל זאת קיימו מצוות? מחד, אלה לא יגיעו לעולם
הבא, למקום קבלת המשכורת, ומאידך ידוע, שאין הקדוש-ברוך-הוא
מקפח שכרה של בריה כלשהי! (בי"ק לח:). - ובכן להם, מוברחים לשלם
במטבע הזול של העולם הזה. מה גם, שהם עצמם מעדיפים לקבל תשלום
"במזומן"; בעולם הזה, שהנאותיו הרגעיות הן אצלם תכלית החיים. גם
העובדה שהמצוות שעשו הן פגומות כל כך, מסייעת לכך שבכל זאת ניתן
יהיה לשלם עבורן, ככליו המוגבלים של עולמנו. על מצווה כה גרועה פשל
עוג, על כיבוד-אב שיקרי פשל עשו - לאלה יש תשלום בעולם השקר. אך
לעת מובן, שהתשלום המזערי ביותר חייב להקיף עולם ומלואו! ולכן
מקבלים עוג ועשו, מאות ואלפי שנות חיים ושלטון. כיוון ש"א-ל אמונה
ואין עול" (דברי לב, ד); ה' משלם בדיוק כפי שמגיע לכל בריה, וזהו השכר
הגשמי המגיע עבור מצוות, שנעשו שלא לשמה ומתוך מחשבה רעה.

מורי ורבותי: עלינו להתעורר מכך! אם זהו השכר המגיע לרשעים - קל
וחומר להולכים בתורת ה', לישראל אהוביו! ממש אין כל אפשרות לתאר,
את גודל השכר שיקבל כל אחד עבור כל מצווה, ואפילו הקלה ביותר.

כריד לקחת את הדברים אל הלב; לחבב מצוות; לא לחפש פטור. כל עניית
'אמן'. "ברוך הוא וברוך שמו", מצוות ציצית, תפילין - אין לנו מושג במה
אנו עוסקים! אם אנשים שכל ימיהם גנבו ורצחו קיבלו שכר שכזה, כל-שכן

יהודים בני אברהם יצחק ויעקב; כל-שכן לבני-תורה ולמקדשי שם-שמים.

מקל שקד אני רואה

ש"ס
א"ת (13)
ע"ס
א"ת

"ויהי דבר ה' אלי לאמר מה אתה רואה
ירמיהו ואומר מקל שקד אני רואה ויאמר ה'
אלי היטבת לראות כי שוקד אני על דברי
לעשותו" (ירמיהו א' י"א - י"ב).

והנה אמרו בירושלמי (תענית כ"ג ע"א):

"מה הלז הזה משהוא מוציא את ניצו ועד שהוא גומר את
פירותיו כ"א יום, כך מיום שהובקעה העיר ועד יום שחרב הבית
כ"א יום".

ולבי אומר לי דיש רמז נוסף במראה הנבואה ד"מקל שקד" דהנה אמרו
בפ"א דמעשרות (משנה ד') דשקדים מרים הם, אלא שאמרו בעירובין (כ"ח
ע"א) דמערבין בשקדים המרים משום "דיכול למתקן ע"י האור", ורמז זה
ניתן לירמיהו, דחורבן הבית נמשל לשקד. השקדים מרים הם, אלא שיש
בידנו למתקן ע"י האור ואין אורה אלא תורה, אור התורה היא הממתקת
את צער הגלות, ע"י התורה שנמשלה לאש, "הלא כה דברי כאש נאם ה'
(ירמיה כ"ג כ"ט).

דרך אחת לנו להמתיק את מרירות החורבן והיא דרך התורה. בתי התורה,
בתי הכנסיות והמדרשות שבישראל הלא הם בתי מקדש מעט (מגילה כ"ט ע"א)
ועל ידם נזכה לבית הגדול והקדוש, הלא לא חרב הבית ולא אבדה הארץ

(3)

אלא משום שלא ברכו בתורה תחלה, ולא היתה התורה חשובה בעיניהם ולא עסקו בה לשמה (גדלים פ"א ע"א ועיין שם בר"ן). ורק ע"י אהבת תורה ותלמודה נזכה לבנין הבית.

פוק חזי מה שכתב האור החיים הק' בריש פרשת תצוה:

14
6
"ובדרך רמז יתבאר הכתוב על דרך מאמר הובא בספר זוהר חדש (בראשית ח') כי ד' גלויות של ישראל כל אחד מהם נגאלו ממנו בזכות אחד, גלות הראשון נגאלו בזכות אברהם אבינו ע"ה, ב' נגאלו בזכות יצחק ג' בזכות יעקב, והד' תלוי בזכות משה ולזה נתארך הגלות כי כל עוד שאין עוסקים בתורה ובמצוות אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה."

11
16
ולבי אומר לי שאין כונת הדברים שמשה אינו חפץ לגאול, וכי יעלה ען הדעת שמשה רבינו רעיא מהימנא שנשא את העם בחיקו כאשר ישא האומן את היונק אינו חפץ לגאול את ישראל. אלא שאינו יכול לגאול, דאם אמרו שנגאלנו מן הגלות בזכות אבות העולם, הלא ברור דבזכות מדת החסד שהו' מדת אברהם אבינו שנאמר בו "תתן חסד לאברהם" נגאלנו מגלות מצרים, וכן ביצחק במדת הגבורה ובמדת התפארת של יעקב איש תם. ומן הגלות האחרונה ניגאל בכח התורה, דהלא כל כוחו של משה כח התורה הו' והתורה קרויה על שמו כמ"ש (מלאכי ג' כ"ב) "זכרו תורת משה עבדי", וכן כשנעסוק בתורה ובאהבתה נשגה תמיד ניתן כח למשה רבינו לפעול ולקדו ישועת ישראל וגאולה שלמה.

"כי אתה ה' באש הצתה ובאש (התורה) אתה עתיד לבנותה" בב"א.

בכה תבכה בלילה

2
"בכו תבכה בלילה ודמעתה על לחיה אין לה מנחם מכל אהביה כל רעיה בגדו בה היו לה לאיבים" (איכה א' ב').

24
"בלילה, למה בלילה לפי שאין קול הולך אלא בלילה לכך נאמר בלילה, א"ר איבו לילה מושך עמה קינה, מעשה באשה אחת שהיתה בשכונתו של רבן גמליאל והיה לה בן תשחורת ומת והיתה בוכה עליו בלילה, והיה רבן גמליאל שומע את קולה, והיה נזכר חורבן בית המקדש, והיה בוכה עמה עד שנשרו ריסי עיניו" (איכה רבה א' כ"ד).

ולכאורה יפלא, וכי מה זה ענין לחורבן בית המקדש, והלא צרת יחיד יש כאן, טרגדיה אישית ואנושית היא זו, ולב מי לא יתפלץ לשמע בכיה של אם

71
יהודיה על בן תשחורת שמת לה, אך מה זה ענין לחורבן בית המקדש.

ויש מי שירצה לומר דאכן אין כל קשר בין בכיה של אשה זו ובין חורבן בית המקדש, אלא שרבן גמליאל ניצל את בכיה של אומללה זו כדי להיזכר בחורבן בית המקדש ולהתאבל עליו.

אך שתי תשובות בדבר. חדא, כיון שקבעו חז"ל מעשה זו על הפסוק בכה

תבכה בלילה ודמעתה על לחיה מסתבר דיש קשר מהותי בין צערה של אשה

זו לצער החורבן, דאין ביאורי ורמזי המקראות תלויים במקריים. ועוד, דהרי אמרו חז"ל שרבן גמליאל שמע קול בכיה של אשה זו והיה בוכה עמה, ולשון זה מוכיח שהיה מצטער בצערה ובוכה עמה.

והנראה בזה, דהנה פשוט הדבר דבית המקדש איננו רק לשם הקרבת קרבנות בלבד, אלא בית מקום השראת השכינה היא ובית הדום רגליו ית"ש, והשראת השכינה ענינה הארת פניו ית"ש לבניו אהוביו, והארת פנים מדת הרחמים היא, וכאשר מדת הרחמים שורה על ישראל זוכים הם לחיים טובים וארוכים, ואך טוב וחסד ירדפום.

וזה לעומת זה חורבן בית המקדש לא ביטול התמידין בלבד יש בה אלא אף סילוק השכינה, וסילוק השכינה הסתר פנים הוא, והסתר פנים מדת הדין הוא, וכאשר מדת הדין מושלת בכיפה חיינו הם חיי סבל יסורים ומכאוב. וזה שמנבא הנביא זכריהו (פרק ח' פסוק ד' - ה'):

"כה אמר ה' צבאות עד ישבו זקנים וזקנות ברחבות ירושלם ואיש משענתו בידו מרב ימים, ורחבות העיר ימלאו ילדים וילדות משחקים ברחבתיה".

דכאשר יבא הגואל ותחזור השכינה ותשרה בישראל כאלה יהיו חיינו, חיים של אריכות ימים ובריאות שלימה, זקנים וזקנות משענתם בידם וילדים וילדות משחקים ברחובותיה.

וזה פשר בכיו של רבן גמליאל. כאשר שומע הוא את שכנתו הבוכה בלילות על בנה הקטן שמת על פניה רואה הוא בבכי זה ביטוי לחורבן הבית, דאילו זכינו להשראת השכינה היה ילד זה משחק ברחובות ירושלים עם שאר ילדי ישראל ולא היה מת, ומשלא זכינו ואשה אומללה זו בוכה בלילות על בנה הקטן אין זה אלא משום שהקב"ה הסתיר פניו וסילק שכינתו מישראל.

והדא היא דכתיב בכה תבכה בלילה ודמעתה על לחיה.

ויש בדברינו אלה חשיבות יתירה, שהרי נסיון גדול הוא לדורנו להתאבל על ירושלים והמקדש, בימים הנוראים רואים בחוש ששלומי אמוני ישראל דואגים ודואבים ואימת יום הדין אופפת את כולם. לא כן בימי בין המצרים ואף לא בתשעה באב. כל אחד ואחד נוהג כדין ומקיים את הלכות היום, אך מעטים המה, אחד בעיר ושנים במשפחה אבילות וצער שורים עליהם בחוש.

אמנם חסידים ואנשי מעשה יחידי סגולה מרגישים בעליל ששכינתא בגלותא ומצטערים בצער השכינה, אבל לאו כל מוחא סביל דא והמוני העם לא הגיעו למדרגה זו.

אך לדברינו הנ"ל כל אחד ואחד ירגיש בעליל בצער החורבן ובקל יתאבל
על המקדש והקודש, דהלא רבות הנה שכנותיה של רבן גמליאל, ולדאבון
לב כמעט ואין לך בית אשר אין שם מת ובכל עיר ובכל שכונה יש אשה
הבוכה בלילות על בן תשחורת או איש צעיר הנאבק ביסורי מחלה קשה,
ולדומה צרות רבות מצאנו, וכל המטה און ישמע את שכנתו של רבן
גמליאל הבוכה בלילות ויבכה עמה על צערן של ישראל, על הסתר הפנים
ומדת הדין השורה על ישראל.

16
re

8